

**«ЮРИСПРУДЕНЦІЯ РІВНОСТІ» ТА ПРОТО-НОРМИ
JUS COGENS В КОНТЕКСТІ ПОНЯТТЯ «AEQUITAS»**

1. Сучасне міжнародне та національне антидискримінаційне право містить правові концепції, поняття, законодавство і судову практику, які піднімають на більш високий рівень захист від дискримінації та здійснення права на рівність, формуючи «юриспруденцію рівності» (англ. equalityjurisprudence) (PetrovaD. TheDeclarationofPrinciplesonEquality: AContributiontoInternationalHumanRights. Commentary//The Equal Rights Review. — Vol. 2. — 2008. — P. 59). Термін «equality» (фр. йgalitй) єпохіднимвідлат. «aequitas» — одного з центральних понять римського права, що відображає зв'язок між поняттями «рівність» та «справедливість». Фундаментальність цих загальнолюдських цінностей та безумовний правовий та моральний обов'язок всіх — як людей, так і держав, їх захищати та забезпечувати є точкою перетину концепцій «справедливості», «рівності», «природного права», «вищого права» — *jus cogens*.

Розвиток поняття «*jus cogens*», яке еволюціонувало упродовж тривалого періоду (Див.: Алексидзе Л. А. Некоторые вопросы теории международного права: императивные нормы (*juscogens*). — Тбилиси: Изд-во Тбил. ун-та, 1982. — С. 80—107; Буткевич О. В. Формування норм *juscogens* у докласичному міжнародному праві// Вісник Академії правових наук України. — 2006. — № 4. — С. 207—218), можна назвати одним з найскладніших теоретико-правових процесів. Варто зазначити, що аналог концепції *juscogens* як протиставлення *jus dispositivum* існував вже в часи римського права.

2. *Aequitas* (рівномірність, справедливість) є одним з найбільш поширених в класичній правовій доктрині термінів. Дігести Юстиніана починаються з висловлювання юриста Цельса (II ст.): «*jus est ars boni et aequi*». Ця фраза традиційно перекладається як «право є мистецтвом добра та справедливого», однак багато науковців вважають, що термін *aequitas* містить в собі поєднання не тільки «справедливого», але й «рівного». Дігести містять більше 450 згадок про *aequitas*, не даючи його загального визначення, демонструють напрями використання *aequitas*, як розширювального, так і обмежувального. Вкрай важливо, що *aequitas* трактують як виправдання сингулярного права, переважно в тих випадках, коли був потрібний особливий захист прав групам «слабких» осіб. У судовій практиці вибір санкції до правопорушника засновували на справедливості («*aequitatem quoque ante oculos habere debet iudex*») (Православная энциклопедия / По ред. Патриарха Московского и всея

Руси Кирилла. Т. 22, — М.: Изд. Православнаяэнциклопедия, 2009. — С. 51–58). Юлій Павел, більш ніж 400 праць якого отримали статус закону та витяги з яких склали значну частину Дігестів, визначив природне право як рівність: «*id quod semper aequum et bonum est, jus dicitur, ut est jus naturale*» (HamburgerM. *Morals and law: the growth of Aristotle's legal theory*. — Biblo&Tannen Publishers, 1965. — P. 110).

У посткласичний період римського права поняття *aequitas* набуває етичного аспекту. Веління апостола Павла рабовласникам надавати рабам «належне і справедливе» виражено класичними термінами римського права: «*domini, quod iustum est et aequum, servis praestate*». У Лактанція під *aequitas* мається на увазі рівність людей перед Богом: «Адже Бог, який створює людей і одушевляє, хоче, щоб всі жили за справедливістю, тобто мали рівність» (*Deus enim, qui homines generat, et inspirat, omnes aequos, id est pares esse voluit*). Ця релігійна рівність тісно пов'язана зі світською справедливістю і вимагає, у свою чергу, правової рівності: «Там, де немає рівності всіх, там немає і справедливості» (*Ubi enim non sunt universi pares, aequitas non est*). У конституціях християнських імператорів *aequitas* починає тісно пов'язуватись з правосуддям (*iustitia*) і протиставлятися «суворому праву»; так, в едикті імператора св. Константина Великого від 314 р. проголошується: «Повеліваємо, щоб у всіх справах правосуддя і справедливості мали перевагу перед положеннями суворого права» (*placuit in omnibus rebus praecipuum esse iustitiae aequitatisque quam stricti iuris rationem*) (Православная энциклопедия / По ред. Патриарха Московского и всея Руси Кирилла. Т. 22. — М.: Изд. Православнаяэнциклопедия, 2009. — С. 51–58).

4. *Aequitas* (*aequus, bonum et aequum*) є, перш за все, моральним поняттям, що означає справедливість, правильність. Право не збігається з *aequitas*, але воно повинно бути як би відображенням *aequitas*. Воно прагне привести свій зміст у відповідність до вимог *aequitas*, з цими ж вимогами погодяться при інтерпретації та застосуванні права. *Aequitas* служить мірилом для критики існуючого права. На противагу *aequum ius* римське право встановлювало поняття *ius iniquum*, тобто несправедливе право, і *ius strictum*, тобто право, хоча і не цілком несправедливе, але все ж таке, що недостатньо задовольняє вимогам *aequitatis*. (Нерсисянц В. С. Философия права. Учебник для вузов. — М.: Издательская группа ИНФРА • М — НОРМА, 1997. — С. 88).

3. Термін «*juscogens*» не був застосований у міжнародно-правовому значенні до XX століття, однак принцип, згідно якого певні фундаментальні норми превалюють над іншими у міжнародному праві, має набагато довшу історію. Такі норми, на наш погляд, можуть бути названі прото-нормами *juscogens*. Норми, що «задовольняють вимогам *aequitas*» — таким може бути визначення протонорм *jus cogens* античності. Аналіз протонорм *juscogens* дає можливість стверджувати, що історія становлення імперативних норм в їхньому сучасному значенні

нерозривно пов'язана с історією еволюції філософсько-правового бачення концептів рівності та справедливості.

Впродовж всього тривалого і суперечливого шляху — від становлення концепції природного права та не завжди «рівної», втім підпорядкованої певному баченню справедливості рівності — до виникнення імперативних норм *jus cogens* та зобов'язань *erga omnes* — очевидним є намагання знайти баланс між пріоритетом найвищої справедливості та свободою волевиявлення у міжнародному праві.

КОРОТКИЙ Т. Р.

Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
докторант кафедры международного права и международных отношений,
кандидат юридических наук, доцент

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ РЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В СФЕРЕ ОХРАНЫ МОРСКОЙ СРЕДЫ

Регионализм является важным фактором развития международных отношений, опосредующим региональный уровень международно-правового регулирования сотрудничества государств. Международные экологические отношения, как и их международно-правовое регулирование не являются исключением. Региональное сотрудничество и его международно-правовая регламентация получило широкое распространение в сфере международно-правовой охраны морской среды, что обусловлено объективными особенностями объекта охраны. Как указывает А. Ф. Высоцкий и В. П. Цемко, обращение государств отдельных морских бассейнов к региональной регламентации защиты среды этих морей от загрязнения в качестве дополнительной к универсальным соглашениям меры стало нормой в подходе к международным проблемам экологии (Див.: Высоцкий А. Ф. Черноморско-азовский бассейн (правовые аспекты использования пространств и ресурсов) / А. Ф. Высоцкий, В. П. Цемко; отв. ред. Ю. С. Шемшученко; АН УССР, Ин-т гос. и права. — К.: Наук. думка, 1991. — С. 77.). Следует отметить, что именно в сфере международно-правовой охраны морской среды наблюдается гармоничное сочетание универсального и регионального подходов при прогрессивном и инновационном развитии обоих уровней сотрудничества, что обуславливает необходимость исследования современного состояния правовой регламентации регионального сотрудничества в области охраны морской среды.

Особое значение региональный подход приобрел в процессе развития и оформления сотрудничества государств в области использования